

Eğitim Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği
Occupational Health and Safety in the Education Sector

Öz

Eğitim sektörü, örgün ve yaygın eğitim olarak iş sağlığı ve güvenliği açısından incelendiğinde risklerden etkilenen en yüksek insan popülasyonuna sahip sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan sayısının fazla olması yanında İşyeri büyüklüğü incelendiğinde de bina ve eklentileri fazla olan sektördür. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) verilerine göre eğitim kurumları az tehlikeli olarak karşımıza çıksa da çalışanların ve öğrencilerin güvenli ve sağlıklı olmaları için iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları oldukça önemlidir. Böyle olmasına rağmen öğrenciler eğitim kurumu çalışanı olarak görülmemiş ve 20 Haziran 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamı dışında kalmıştır. Bu anlamda literatüre katkı vermesi ve eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği bilincinin yaygınlaşması için bu çalışmada okul öncesinden doktora eğitimine kadar eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği analizi yapılmıştır. Ayrıca eğitim kurumları iş sağlığı ve güvenliği açısından incelenmiş ve öneriler sunulmuştur.

Abstract

When the education sector is examined in terms of occupational health and safety as formal and non-formal education, it emerges as the sector with the highest human population affected by risks. In addition to the high number of people, when the size of the workplace is examined, it is the sector with more buildings and annexes. According to the Ministry of National Education (MEB) and Higher Education Institution (YÖK) data, although educational institutions appear to be less dangerous, occupational health and safety studies are very important for the safety and health of employees and students. Despite this, students were not seen as employees of educational institutions and were excluded from the scope of the Occupational Health and Safety Law No. 6331 published in the Official Gazette on 20 June 2012. In this sense, in order to contribute to the literature and to spread the awareness of occupational health and safety in the education sector, an analysis of occupational health and safety in the education sector from pre-school to doctoral education was made in this study. In addition, educational institutions were examined in terms of occupational health and safety and suggestions were presented.

Giriş

14 Haziran 1973 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na göre Eğitim sistemi, örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılır. Örgün eğitim, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise olacak şekilde ilköğretim ve ortaöğretim ile ön lisans, lisans ve lisansüstünü olacak şekilde yükseköğrenimi kapsar. Örgün eğitim, öğretim gerçekleşmesi amacı ile inşa edilmiş binalarda, müfredatı bir amaca uygun olarak programlanmış ve genelde aynı yaş grubu ve düzeydeki katılımcılara yönelik gerçekleştirilen eğitimidir. Örgün

Seçil Şener

Yüksek Lisans Öğrencisi, Avrasya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği ABD, snrsecil@gmail.com, Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-3748-286X>

Seda Fındaklı

Dr. Öğretim Üyesi, Avrasya Üniversitesi, seda.findakli@avrasya.edu.tr Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-8199-3336>

Mustafa Yağimli

Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Gedik Üniversitesi mustafa.yagimli@gedik.edu.tr Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-4113-8308>

Tarık Aslan

Öğretim Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İSGB tarikaskan@ktu.edu.tr Orcid No: <https://orcid.org/0000-0002-6548-5294>

Makale Türü / Article Type

Research Article / Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler

Örgün Eğitim, Öğrenciler, Çalışanlar, Risk, İş Sağlığı ve Güvenliği

Keywords

Formal Education, Students, Employees, Risk, Occupational Health and Safety

JEL Codes: E69, E60, E65

Submitted: 11 / 11 / 2022

Accepted: 16 / 01 / 2023

eğitim, eğitim sisteminin çok büyük bir kısmını oluşturur. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2020/2021 raporuna göre Türkiye’de sadece milli eğitime bağlı ve örgün eğitim veren 67 bin 125 resmi okul, 18 milyon 85 bin 957 öğrenci ve 1 milyon 112 bin 305 öğretmen yer alır. 67 bin 125 resmi okulun 13 bin 501’i özel okuldur. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından yayınlanan ve 2021 yılına ait Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu’na göre Yükseköğretim kurum sayısı ise 129 adet devlet, 74 adet vakıf ve 4 adet vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 207 adettir. Yine yükseköğretim kurumlarındaki toplam öğrenci sayısı 3 milyon 740 bin 332 olup bu sayısının 604 bin 66’sı vakıf üniversitelerinde ve 11 bin 561’i ise vakıf meslek okullarında öğrenim görmektedir. Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanlarının sayısı ise 174 bin 494’dür. Bu durumda sadece örgün eğitimde idari ve yardımcı çalışanlar dâhil 2 milyondan fazla çalışan yer almaktadır. İşyerinde risk altında olan kişi sayısı hesaplanmak istenirse, bu durumda çalışan sayısına öğrenci sayısının da eklenmesi gerekir, toplam sayının 23 milyon insanı geçtiği görülecektir.

Bunun yanında bir de yaygın eğitim vardır. Yaygın eğitim 21 Mayıs 2010 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 27587 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nde özetle şu şekilde tanımlanmıştır: örgün eğitim dışındaki her türlü eğitim, öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinlikleri ve tümü. Yaygın eğitimde faaliyet gösteren kurum sayısı 18 bin 92’dir. Toplam öğrenci sayısı 9 milyon 250 bin 777 kişi iken toplam öğretmen sayısı 92 bin 742’dir. Bu sayılar toplandığında eğitim sektörünün büyüklüğü ortaya çıkar. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı örgün/yaygın, devlet/özel eğitim kurumlarındaki öğretmen ve öğrencilerin sayısı ile Yükseköğretim Kurumuna bağlı öğretim elemanları ve öğrencilerinin toplam sayısının 30 milyonu aşığı rahatlıkla görülür. Bir işyerinde risklerden etkilenen insan sayısı bakımından insan yoğunluğunun en fazla olduğu sektör açık ara eğitim sektörüdür denilebilir. Sadece insan yoğunluğu değil, işyeri büyüklüğü (tarım hariç) incelendiğinde de tüm sektörler içinde bina ve eklentisi en fazla olan sektör eğitim sektörüdür. Eğitim sektörü içinde faaliyet gösteren 100 binden fazla işyeri ve eklentisi bulunmaktadır.

Eğitim sektörünün bu kadar kapsamlı ve büyük olmasının en önemli nedeni eğitimin ülkelerin gelişimi için oldukça önemli olmasıdır. Tüm ülkeler eğitim için büyük bütçeler ayırır, büyük bir işgücünü eğitimde kullanır. Böylesi insan sayısının fazla olduğu bir sektörde iş sağlığı ve güvenliği de oldukça önemlidir. Bu anlamda literatüre katkı vermek ve eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği bilincini yaygınlaştırmak için bu çalışmada okul öncesinden doktora eğitimine kadar ve ayrıca yaygın eğitimi de kapsayacak şekilde eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği analizi yapılacaktır.

1. İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların işyerlerinde veya işi yürütümleri aşamalarında fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam anlamı ile güvenli ve sağlıklı olmaları ve bu güvenli ve sağlıklı olma durumunun devamlılığının sağlanması için yapılan her türlü sistemli ve bilimsel faaliyetler bütünüdür. İş sağlığı ve güvenliğinin kullandığı yöntem sürekli iyileştirme ve geliştirme yaklaşımıdır. Bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği bir proje veya belli bir dönem yapılan bir çalışma değildir. Sürekli, dinamik, tecrübe ve birikime önem verir ve sorgulayıcı bir yapıya sahiptir. İş sağlığı ve güvenliği hukuksal temelini kanunlardan, etkinliğini çalışanlardan ve fiziksel varlığını işverenlerden alır. Bu durumda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve gelişimi için Devlet, çalışan ve işverenin birlikte hareket etmesi ve yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir (Erol, 2015: 135). Böylece işyerinde veya işin yürütümü sırasında beklenmedik ve önceden planlanmayan kazaların oluşması azalır. Yine işten kaynaklı ve insan yapısına aykırı şekilde yapılan ve sürekli tekrarlanan veya işin gerçekleşmesine bağlı çalışanın zarar gördüğü hastalıklar engellenmiş olur. Bu amaçla devlet bazı işyerlerinde iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personelinin çalışmasını zorunlu tutar. Devletin zorunlu tuttuğu bu uzmanlara iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri denir.

1.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Gelişimi

Sanayileşme öncesi halkın büyük bir kısmı kendi nam ve hesabına çalışmaktadır. Çiftçi, tüccar ya da zanaatkarlar kendi güvenliğini kendi alır, tehlikeleri tespit eder, riskten korunurlardı. Tüccar

ya da zanaatkarların yanında çalışan çıraklar da ustaları tarafından korunur, tehlikeye atılmazdı. Ayrıca o dönemde çalışma saatleri ve üretim miktarı çiftçi, tüccar ve zanaatkarlar tarafından belirlenirdi. Fakat sanayileşme ile birlikte işveren işçi ayrımı oluşmaya başladı. İşverenin asıl amacı daha çok kardı, daha çok kar etmek için ise çalışanların riske girmesine, kaza geçirmesine göz yumabiliyordu. Sonuç olarak da sanayileşme ile birlikte iş kazaları, iş kazalarından kaynaklı sakatlıklar ve ölümler arttı. Devletler çalışanları korumak için kanunlar çıkarmaya başladı. 2. Dünya savaşından sonra kalifiye işgücünün önemi ile birlikte daha sistematik ve bilimsel gelişmeler görüldü ve iş sağlığı ve güvenliğinin önemi yaygınlaştı. Günümüzde iş sağlığı ve güvenliği iş kazalarının tümünü önlemeye yönelik uygulanabilir ve modern bir hal aldı. Bugün iş sağlığı ve güvenliği için büyük bütçeler ayrılmakta, kanunlar yeniden düzenlenmekte ve iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması başta hukuksal olmak üzere, ekonomik, sosyal, toplumsal ve endüstriyel bir zorunluluk olarak görülmektedir.

1.2. Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği

Türkiye Cumhuriyeti’nden önce Osmanlı İmparatorluğu’nda sanayileşme adımları atılmış ve ona bağlı olarak da ilk iş sağlığı ve güvenliğine yönelik ilk düzenlemelerde kanunlarla belirlenmeye başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu’nda yapılan ilk düzenleme öneri olarak sunulan fakat uygulanamamış olan 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi’dir (Çiçek ve Öçal, 2016: 123). Cumhuriyet döneminde başlayan sanayileşmenin de etkisiyle iş sağlığı ve güvenliği alanında kanunlarla farklı düzenlemeler getirilmiştir. 1936 yılı ve 3008 sayılı İş Kanunu ile iş sağlığı ve güvenliği alanında da düzenlemelerde bulunan, çalışma hayatının kapsamlı bir şekilde düzenlenmesi amaçlanmıştır fakat tümüyle iş sağlığı ve güvenliğini kapsayan kanun 20 Haziran 2012 tarihinde Resmi Gazetede 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu adıyla yayınlanmıştır. Kanunun tüm maddeleri bir anda devreye girmemiş, kademeli olarak devreye girilmesi sağlanmıştır (Çiçek ve Öçal, 2016: 127). İş Sağlığı ve güvenliği bilincinin oluşması, tam anlamıyla uygulanması uzun, zahmetli ve maliyetli bir süreçtir. Buna rağmen ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği alanında önemli ve olumlu gelişmeler sağlanmıştır ve bu olumlu süreç devam etmektedir.

2. Eğitim Sektöründe Çalışma Koşulları

Eğitim sektörü ana hatları ile iki sınıfa ayrılır. Bunlar yaygın eğitim ve örgün eğitim şeklinde adlandırılır. Okul öncesi okullar, orta öğretim okulları, özel mesleki ve diğer eğitim kursları ile üniversite ve meslek yüksekokulları eğitim sektörünü meydana getirir. Gerek orta öğretim okulları gerekse üniversite ve meslek yüksekokulların büyük bir kısmı devlet okullarıdır. Bu durum birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de eğitimin, özellikle yaygın eğitimin devlet kontrolünde olduğunu ve hatta önemli görevlerinden biri olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra bazı orta öğretim okulları ve vakıf üniversiteleri ile özel mesleki ve diğer eğitim kurumları doğrudan devlet tarafından işletilmez ve ücretlidir.

Eğitim sektörünün ana yapısını sınıflar, laboratuvarlar ve atölyeler oluşturur. Bunun yanı sıra kütüphane, konferans, tiyatro salonu, oyun alanları, spor etkinlik alanları ve ofisler de yer alır. Çoğu okulda ısıtma, merkezi ısıtma sistemi ile gerçekleşir ve bu sistemi sağlayan bir kazan dairesi bulunur. Ayrıca çoğu okulda ana pano odası ve jeneratör odası vardır.

Eğitim sektöründeki insan yoğunluğunun çok büyük bir kısmını öğrenciler oluşturur. Onun hemen ardından ilköğretim ve ortaöğretimde öğretmenler, yükseköğretimde öğretim elemanları yer alır. Öğrenci ve öğretmenler dışında yöneticiler, idari personel ve temizlik, park, bahçe, ısıtma, güvenlik gibi işlerle ilgilenen destek ve hizmet personelleri yer alır. Yükseköğretim okulları yani üniversiteler milli eğitime bağlı okullara kıyasla çok daha fazla insan popülasyonuna sahiptir, daha büyüktür ve daha karmaşıktır. Üniversitelerde milli eğitim okullarından ayrı olarak çeşitli akademik ve idari birimler bulunur. Üniversitede yer alan akademik birimler; fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, meslek yüksekokullarıdır. İdari birimler ise daire başkanlıkları, örneğin Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, çeşitli müdürlükler; örneğin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü, koordinatörlükler; örneğin Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü ve son olarak da daha küçük yapıda olan Hukuk Müşavirliği ve Sivil Savunma Uzmanlığı gibi birimler yer alır.

Milli eğitimde çalışan öğretmenlerin asli görevi eğitim vermek iken, yükseköğretimde çalışan öğretim elemanlarının asli görevi eğitim vermekle birlikte bilimsel çalışmalar da yapmaktır. Öğretmenler ve öğretim elemanları ders verme sorumluluklarını yerine getirmek koşulu ile esnek çalışma saatlerine sahiptir. Bunun yanı sıra gerek öğretmenlerin gerekse öğretim elemanlarının karşılaştığı en büyük sıkıntılar ise, milli eğitimde öğretmen veya yükseköğretimde öğretim elemanı eksikliğinden dolayı fazla ders verme, yeterli ekipman, araç gereç, laboratuvar olanağının olmaması ve özellikle milli eğitimde sınıflardaki öğrenci sayısının kalabalık olmasıdır.

2.1. Öğrencilerin Statüsü

Eğitim kurumunda çalışanlar kabaca üç gruba ayrılır. Birinci grupta asli görevi eğitim veren öğretmenler ya da öğretim elemanları yer alır. İkinci grupta yönetici ve idari personel; buldukları kuruma bağlı olarak, rektör, dekan, genel sekreter, daire başkanları, müdür, müdür yardımcıları, şef, bilgisayar işletmeleri, sekreter şeklinde gider. Üçüncü grupta ise teknik personel, destek elemanları ya da yardımcı elemanlar yer alır. Bunlar temizlik görevlileri, yemekhane görevlisi, aşçı, park ve bahçe görevlisi, teknik personel ve güvenlik görevlileridir. Fakat tüm bu gruplandırma içerisinde öğrenci yoktur. Eğitim kurumlarında öğrenciler çalışan olarak görülmez fakat yapılan iş ve çalışma koşullarına etkisi oldukça büyüktür. Öğrenciler çalışan olarak görülmediği için 20 Haziran 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamı dışında yer alır ve İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik faaliyetlere aktif katılamaz. Örneğin, İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te zorunlu olan İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi alma zorunluluğu yoktur. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ'de belirtilen işyeri temsilcisi seçme veya seçilme hakkı yoktur. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik'te belirtilen iş sağlığı ve güvenliği kurulu üyesi olma hakkı yoktur.

Ayrıca öğrencilerin okulda geçirdiği kazaları iş kazası olarak sayılmaz. Bu tür kazalara 'okul kazaları' veya 'öğrenci kazaları' olarak isimlendirilir. Fakat eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yapılan çalışmalarda çalışanlar kadar öğrenciler dikkate alınır. Diğer bir ifade ile hukuken öğrenciler çalışan olarak görülme de ve geçireceği kazalar iş kazası olarak adlandırılmasa da iş güvenliği profesyonelleri için durum böyle değildir. İş güvenliği profesyonelleri öğrencileri de bir çalışan gibi algılar, eğitim kurumunda yapılan risk analiz çalışmalarında öğrencilerin de zarar görmesini önleyecek şekilde çalışmalarını gerçekleştirirler. Örneğin bilgisayar laboratuvarında sadece öğretmenin bilgisayarına bakıp çalışma koşulunun ergonomik olup olmadığına bakmaz, öğrencilerin monitörlerinin de göz hizasında olması gerektiğine bakar ve değilse risk olarak kayıt altına alır.

Bu durumda iş sağlığı ve güvenliği açısından öğrencilerin statüsü için kısaca şöyle söylenebilir; çalışan değildir ve iş yerinde geçireceği kazalar iş kazası olarak sayılmaz. Fakat işyeri sorumluluğu altında oldukları için çalışandan ayrı görülemez ve bir çalışanın karşılaşabileceği tüm risklerden öğrencilerde etkilenir ve çalışanlar kadar öğrencilere yönelik de iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri yapılmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır.

2.2. Öğrencilerin Çalışma Ortamına Etkisi

Eğitim kurumlarının asli nedeni öğrencilerdir. Bu durumda bina yapısı, çalışma ortamı öğrencilere uygun şekilde tasarlanır ve inşa edilir. Örneğin okul öncesi eğitim için kullanılacak binaların tek katlı olması önemlidir. Böylece öğrencilerin merdivenlerden düşmesi, yuvarlanması, kayması önlenmiş olur. Merdiven okul öncesi öğrenciler için bir tehlikedir ve tehlikenin ortadan kaldırılması riskin oluşmamasına neden olacaktır. Yine öğrencilerin oyun oynaması, koşması ve eğlenmesi için bina içinde ya da dışında oyun alanları yapılabilir. Bu durumda da çalışma ortamı yine öğrenciye göre belirlenmiş olur. Öyle ise eğitim sektörünün çalışma ortamı için öğrenci profiline uygun olarak tasarlanmış ve inşa edilmiş ve asli amacı öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri veya meslek edinmelerini sağlayacak kapalı ve açık alanlardır denilebilir. Öğrenciler için yapılan bu yapılarda öğrencilere yönelik sistematik bir İş Sağlığı ve Güvenliği eğitimi yoktur. Oysa güvenlik kültürünün yaygınlaşmasında ve güvenlik kültürünün farkındalığının artmasında küçük yaşlarda verilecek iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin etkisi oldukça önemlidir (Tekin vd., 2021: 15).

Öğrenciler ancak müfredata iş sağlığı ve güvenliği dersi konulması durumunda iş sağlığı ve güvenliği eğitimi almaktadır. Oysa okul öncesinden başlamak üzere doktora eğitimine kadar iş sağlığı ve güvenliği dersi müfredata konulsun konulmasın öğrenciler tarafından almalıdır. Ancak bu durumda öğrenci güvenli bir çalışma ortamının oluşması ve gelişmesinde etkin olabilir, meslek edindiğinde bu bilinçle çalışmaya devam eder ve iş sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaşmasına önemli ve büyük katkılar sağlayabilir. Özellikle öğrencinin meslek kolu tehlikeli ya da çok tehlikeli sınıfta yer alıyorsa bu eğitimler daha da önemli olmaktadır (Uslu vd., 2018: 147).

Avrupa Birliği İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA), eğitim sektöründe kazaların olmaması veya azaltılması için 2002 yılında iş sağlığı ve güvenliği derslerinin orta öğretimden başlamak üzere verilmesi gerektiğine karar vermiştir (Güler, 2015: 143). Ancak ülkemizde 2010 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 'Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları İş Sağlığı Ve Güvenliği Rehberi'nde eğitim kurumlarında alınması gereken önlemler hakkında bilgi verilmiş ve öğrenci ve çalışanların bilgilendirilmesi vurgulanmıştır.

3. Eğitim Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Analizi

3.1. Eğitim Sektörünün Tehlike Sınıfı

Bir işyerinin tehlike sınıfı, İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği ve bu tebliğin kaynağını oluşturan, Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması (NACE) kodu ile belirlenir.

İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğine bakıldığında eğitim kurumları için ayrılan NACE kodu 85 ile başlar. Bundan sonra gelen rakam ise eğitim dönemlerine göre ayrılır, örneğin okulöncesi düşünülüğünde eğitimin 85.10, ilköğretimin ise 85.20 ve yükseköğretimin de 85.42 olarak belirlenmiştir. Kamu eğitim kurumlarının ve özel eğitim kurumlarının verdiği teknik ve mesleki ortaöğretim eğitim faaliyetleri hariç diğer eğitim faaliyetler tehlike sınıfı bakımından az tehlikeli sınıf olarak belirtilmiştir. Diğer bir ifade ile NACE koduna bakıldığında eğitim sektöründe bulunan kurumların büyük bir kısmı az tehlikeli sınıfta yer almaktadır (Ustaoglu, 2020: 45).

Eğitim kurumlarının büyük bir kısmının az tehlikeli sınıfta yer alması birçok iş sağlığı ve güvenliği faaliyetinin yeterli yapılmamasına veya kapsam dışında kalmasına neden olur. Örneğin az tehlikeli sınıfta yer alan ve 50'den az çalışanı bulunan eğitim kurumlarında iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi bulundurma zorunluluğu yoktur. Yine az tehlikeli sınıfta yer alan eğitim kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğinde zorunlu tutulan İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi 3 yılda bir 8 saat olarak belirtilmiştir. Oysa eğitim kurumları tehlikeli sınıfta yer alsaydı 2 yılda bir 12 saat, çok tehlikeli sınıfta yer alsaydı yılda bir ve 16 saat bu eğitimleri almak zorunda olacaktı. Kısacası eğitim kurumlarının az tehlikeli sınıfta olması eğitim sektöründeki çalışanların daha az iş sağlığı ve güvenliği eğitimi alınmasını sağlamaktadır. Son olarak yine az tehlikeli sınıfta yer alan eğitim kurumlarında risk analizi altı yılda bir yapılır. Oysa eğitim kurumları tehlikeli sınıfta olsa dört yılda bir, çok tehlikeli sınıfta olsa iki yılda bir risk analizi yapılması gerekecekti. Risk analizinin uzun aralıklarla yapılabilir olması, birçok riskin geç fark edilmesine neden olabilmektedir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 38 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) numaralı alt bendi ile kamu kurumları ile 50'den az çalışanı olan ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri için iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi görevlendirilmesi yükümlülüğü 31/12/2023 tarihine ertelenmiştir. Bu durum eğitim kurumların büyük çoğunluğunda iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin olmadığını gösterir. Kurumlar kendi imkanları ile iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri yürütmekte, eğitici ve idari personellere yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi vermekte ve risk analizi gerçekleştirmektedir. Kurumlar her ne kadar bu çalışmalarını özveri ile yapsa da iş güvenlik uzmanı ve işyeri hekiminin olmaması eğitim sektöründe kurumları zor durumda bırakmakta ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmaların eksik kalmasına neden olmaktadır (Akaner ve Özdemir, 2022: 48).

Hatta özel eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için çalışmaların yapılmadığı görülmektedir (Çay ve Eratay, 2019: 42). Bu durum devlet üniversiteleri içinde geçerlidir. 2021 yılında İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü (İSGGM) tarafından Kamu

Üniversitelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Rehberi yayınlanmış fakat rehber içinde iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri olmadan iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirileceği bilgisi verilmemiştir. Ayrıca kamu üniversitelerinde her bir fakülte ayrı birim iken ve 50'den fazla çalışanı olan her birimde ayrı kurulması gereken iş sağlığı ve güvenliği kurullarının üniversite içinde tek bir kurul olarak kurulmasının mümkün olduğu belirtilmiş fakat kurula kimin başkanlık edeceği ve üyelerin kimlerden meydana geleceği belirtilmemiştir (Kayabaşı vd., 2021: 43).

Ayrıca eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliği için ayrı bir bütçe ayrılmamaktadır. Oysa eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerin etkin bir şekilde devam etmesinin sağlanması için yönetimin bütçe ayırması gerekmektedir. Ancak bu durumda eğitim kurumları donanımsal olarak hazır hale gelebilir (Kilitci, 2018: 58).

3.2. Eğitim Sektöründeki Riskler

29 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 28512 sayılı İş Sağlığı Ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'ne göre risk, tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali şeklinde tanımlanmıştır. Tehlike ise işyerinde veya bir alanda çalışanın veya işyerinin zarar görmesi durumudur. Tehlike varsa kesinlikle riskte vardır. Önemli olan riskin varlığı değil, riskin büyüklüğüdür. Büyüklüğe etki eden en az iki önemli unsur vardır. Birincisi riskin gerçekleşme ihtimali, ikincisi ise riskin gerçekleşmesi sonucu oluşan etki, diğer bir ifade ile insan üzerindeki şiddeti önemlidir.

3.2.1. Laboratuvar ve Atölyede Riskler

Her ne kadar bir eğitim kurumun asli görevi eğitim vermek olsa da uygulama eğitimi verdiği alanlar çok tehlikeli ya da tehlikeli olabilir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, eğitim sektörü tüm sektörlerle işgücü yetiştirir. Bu durum tüm sektörlerdeki tehlike ve risklerin eğitim kurumu içinde de olmasına neden olur. Örneğin çok tehlikeli sınıfta yer alan ve kimyasal üretim yapan bir işyerine işgücü yetiştiren bir üniversitedeki kimya laboratuvarında yapılan işlemler o iş yerinde yapılan işlemlerle benzer olmasına rağmen kimya bölümü veya kimya bölümünün bağlı olduğu fen fakültesi çok tehlikeli sınıfta yer almaz. Bunun yanı sıra okul içinde eğitim verilen bir imalat atölyesinde delici, kesici aletler yer almaktadır. Ayrıca bu aletlerin gürültü ve titreşimleri tehlike oluşturabilir. Bu nedenle eğitim kurumlarındaki riskler çok değişken ve bütün işyerlerinde olan risklerden çok daha fazla olmaktadır. Bu durum laboratuvar kullanıcılarının, yani öğretmenin, öğretim elemanı ve öğrencilerin, birçok risk faktörü ile karşı karşıya kalmasına neden olur. Laboratuvar kullanıcıların karşı karşıya kaldığı risk faktörleri; kimyasal, ergonomik, psikososyal, fiziksel ve biyolojik kaynaklıdır (Yılmaz ve Bilici, 2020: 106).

Aynı kurum içinde olan, kimya laboratuvarı, imalat laboratuvarı ve elektrik laboratuvarındaki tehlikeler ve riskler birbirinden farklıdır. Kimya laboratuvarında tehlikeler baz, asit, çözücü ve benzeri kimyasal risk etmenleri iken imalat atölyesinde en büyük tehlike parça savrulması, titreşim ve gürültü gibi fiziksel risk etmenleridir. Ayrıca laboratuvar ve atölyelerde kısmı zamanlı çalışan veya uygulama yapan öğrenciler için 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına girmediğinden yasal bir korumaları yoktur (Çalış, 2020:33). Özellikle laboratuvar ve atölyelerde kişisel koruyucu donanım kullanılmadığı yapılan bilimsel çalışmalarla görülmüştür. Elektrik bölümünde eğitim alan öğrencilerin elektrik çarpmasına karşı koruma sağlayan yalıtımlı eldiven kullanmadıkları tespit edilmiştir (Karaoğlu, 2018:65).

Laboratuvar kullanıcılarına yönelik, Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te zorunlu olan İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi verilmesi ile yetinilmemelidir. Ayrıca laboratuvar kullanıcılarına yönelik araç, gereç, alet, makine, cihaz ve kimyasal maddelerin güvenli kullanımı ile ilgili, laboratuvara ait özel riskleri ve önlem yöntemlerini içeren, bilgilendirici ve laboratuvar kullanıcılarının davranışlarını olumlu şekilde değiştiren hizmet içi eğitimler de verilmelidir (Aktürk, 2018: 45). Bir devlet üniversitesinde laboratuvarı kullanan öğrencilerle yapılan bir çalışmada öğrencilerin %46'sı uyarı levhaların yetersizliğini ve tehlikeler konusunda öğretim elemanlarının kendilerini uyarmadığını dile getirmiştir. Daha da vahim olan yapılan çalışma ile öğrencilerin %24'ü öğretim elemanlarının iş sağlığı ve güvenliği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görüşündedir (Cumhur, 2018:7). Bu durum başka bir devlet üniversitesinde

yapılan laboratuvar güvenliği ile ilgili başka bir çalışmada yine tespit edilmiştir. Çok tehlikeli kimyasal maddelerin kullanıldığı kimya laboratuvarında çalışanların güvenlik önlemleri almadan deneyler yaptıkları görülmüştür (Girice, 2018: 58). Kimya laboratuvarlarında cıva gibi ölümcül maddelerle çalışılmaktadır (Gökkaya, 2017: 89). Bu durum hizmet içi eğitimin ne kadar önemli olduğunu ve özellikle laboratuvarlarda ders veren öğretim elemanlarının veya öğretmenlerin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik sürekli eğitim almaları gerektiğini açıkça göstermektedir.

Laboratuvarlardaki bir önemli tehlike ise uygulama yapılırken çalışma ortamının kullanıcıların veya öğrencilerin güvenli çalışmasına ve ergonomi standartlarına uygun olmamasıdır. Başta yetersiz aydınlatma olmak üzere, tezgâh boylarının yüksekliği, dolaplar içine konulan malzemelerin yerleştirilmesi, örneğin ağır malzemelerin genellikle dolap üstüne istiflenmesi, birçok ergonomik risk etmeninin oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle laboratuvarlarda ergonomi standartlarına uygun makine, cihaz ve aletlerin tercih edilmesi, laboratuvar kullanım sürelerinin düzenli zaman aralıklarında mola vermeye uygun olarak düzenlenmesi ve ihtiyaç duyulması durumunda laboratuvarlarda ders veren öğretmenlerin ya da öğretim elemanlarının sayısının artırılması gerekmektedir (Bulut, 2016: 160).

Biyolojik risk etmenleri olan laboratuvarlardaki en büyük risk hastalığa neden olan mikropların öğretim elemanı ve öğrencilere bulaşmasıdır. Özellikle kültür elde etmek için kullanılan cam yüzeylerden örnek alınırken virüs, bakteri ve benzeri mikroorganizmaların öğrenci, öğretmen ve öğretim elemanlarına bulaşabilir olması oldukça önemli bir risktir. (Yılmaz ve Bilici, 2020:111).

3.2.2. Genel Alan Tehlike ve Riskleri

Bunların dışında eğitim kurumlarında genel tehlikeler de vardır. Bunların başında kapalı mekân hava kirliliği gelmektedir. Çoğu eğitim kurumunda, özellikle sınıflarda, havalandırma pencerelerle yapılmaktadır. Kışın ya da yağmurlu günlerde pencere pek açılmaz, bu durumda sınıftaki hava kalitesi düşer ve çeşitli risklerin oluşmasına neden olur. Havanın kirli olması birtakım rahatsızlıklara neden olmaktadır. Hava kirliliğine sebep olan sınıf, laboratuvar ve atölyelerde pencerelerle yapılan doğal havalandırma dışında yeterli iklimlendirmenin mevcut olmamasından kaynaklanır. Hava kirliliği ile havada asılı olan toz, çeşitli mikrop ve organizmalar çalışma ortamında tehlike oluşturmaktadır. Bu tehlikeler oluşturduğu riskler ise üst solunum yolu enfeksiyonu (ÜSYE), astım ve çeşitli alerjik rahatsızlıklar olabilir.

Eğitim kurumları, özellikle devlet eğitim kurumları genelde eski binalardır ve elektrik tesisatları sağlıklı değildir. Birçok eğitim kurumunda topraklama yoktur veya arızalıdır. Ayrıca kaçak akım rölesi kullanılmamaktadır. Kaçak akım rölesi takıldığında sigorta atmakta ve tesisatın eski olmasından dolayı kaçak akıma neden olan durum tespit edilememektedir. Tesisatın tümünün değiştirilmesi yüksek maliyet oluşturduğundan eğitim kurumların çoğu kaçak akım kullanmamayı tercih edilmektedir.

Eğitim sektöründe merdivenler, koridorlar, yemekhaneler ve tuvaletler ortak alanlardır ve çok sık kullanılır. Bu alanlardaki zeminler kaygan olmamalıdır. Ayrıca tuvalet, lavabo ve yemekhanedeki hijyen oldukça önemlidir. Tuvaletlerde yeterli sabun, tuvalet kâğıdı ve el kurutma için kâğıt havlular yer almalıdır. Çoğu devlet okulunda yeterli bütçe olmadığı için bu önlemler alınamamaktadır. Milli eğitime bağlı okullarda güvenli prizler kullanılmalıdır. Öğrencilerin prizlerden parmaklarını sokmaları engelleyecek önlemler alınmalıdır. Açıkta kablo bulunmamalı, sınıf, laboratuvar ve atölye içinde bulunan sabit bir makine ya da cihaza uzatma kablosu ile enerji verilmemeli kablo kanalları ile enerji iletilmelidir.

Yine milli eğitime bağlı okullarda öğrenciler genellikle pencerelerden sarkmakta, kapı yerine pencereden dışarı çıkmakta ve düşmektedir. Bu nedenle milli eğitime bağlı okulların pencerelerinin öğrencilerin sarkması ve düşmesini önleyecek şekilde tasarlanması ya da bu okullarda bu tür tehlikeli davranışların gerçekleşmemesine yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Bazı okullar önlem olarak pencereleri kilitlemekte ve pencerelerin tamamen açılmamasını sağlamaktadır. Bu durumda doğal havalandırma gerçekleşmemekte ve başka riskler ortaya çıkmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği açısından güvenli olan sarkmaları ve düşmelerin önleyecek aralığın sağlanması koşulu ile pencerelerin açılabilir olmasının sağlanmasıdır.

Eğitim kurumlarında haşere çok fazla olmaktadır. Binaların eski olması, personel sayısının azlığı veya yöneticilerin denetimsizliği ve zamanında önlem almaması nedeniyle haşereler çoğalmakta ve çalışanların sağlığını etkilemektedir.

Öğrencilerin yaptıkları çalışmaların sunumu için kimi zaman doğrudan çıkışı ve güvenli alana ulaşılmasını sağlayan kaçış yolları, koridorlar, merdivenler kullanılmakta ve bu kaçış yolları sergi alanına dönüşebilmektedir. Acil durumlarda böylesi bir durum çıkışı zorlaştıracığı için, takılmalara düşmelere ve yığılmalara neden olacaktır. Acil çıkış ve kaçış yollarında güvenli çıkışı zorlaştıracak hiçbir engel olmamalıdır.

Eğitim kurumları kalabalık alanlardır buna rağmen eğitim kurumuna ait okul ve yerleşkelerde sağlık odaları genellikle bulunmamaktadır. Herhangi bir kaza ve yaralanmada ilk müdahale sağlıklı bir şekilde yapılamamaktadır (Sıvacılar, 2021: 61).

Eğitim kurumlarına ait binalarda insan yoğunluğu oldukça fazladır. Bu da özellikle deprem bölgesinde yer alan kurum binaların yapısının ve dayanıklılığının 26454 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik ve TS 500 standartlarına uygun olması gerektiğini gösterir. Ayrıca eğitim kurumları içinde asılan projeksiyonlar, storlar, öğrenci çalışmaları, panolar, görseller ve tablolar ile devrilme ihtimali olan araç, gereç ve mobilyaların sağlam bir şekilde sabitlenmesi oldukça önemlidir. Bu konuda milli eğitime bağlı okullar oldukça önemli ilerlemeler sağlamıştır fakat deprem kuşağında olan üniversite ve meslek yüksekokulları bu anlamda, özellikle öğretim elemanların odalarındaki mobilyaların sabitlenmemesi ciddi bir risk taşımaktadır.

Eğitim kurumlarındaki bir diğer ve önemli risk yangındır. Bu amaçla, yangınla mücadele için kullanılan cihaz ve ekipmanlarının her an kullanıma hazır bulundurulması ve periyodik muayene ve bakımlarının zamanında yerine getirilmesi gerekmektedir. Yangın, deprem veya herhangi bir acil durumda toplanma alanları belirlenmelidir. Çalışanların ve öğrencilerin yangın, deprem ve herhangi bir acil durumda nasıl hareket etmeleri gerektiğini uygulamalı şekilde gösterecek eğitimler düzenlenmeli, planlı ve plansız tatbikatlarla bu eğitimler pekiştirilmelidir.

Öğretmenler ve öğretim elemanları asıl işleri yanında tehlikeyi önleme, yangınla mücadele etme, tahliye ve ilkyardım konularında destek elemanı olarak görevlendirilebilir. Bu durumda da yeterli donanım ve yeterli eğitime sahip olmaları gerekmektedir (Ustaoglu, 2020: 72).

3.2.3. Öğretmen ve Öğretim Elemanlarına Yönelik Riskler

Yükseköğretim kurumlarında öğretim elemanları için ayrılan odaların çoğunda elektrikli ısıtıcılar yer almaktadır. Bu tür ısıtıcılar elektrik çarpmasına, yangına ayrıca temas ve devrilmeye bağlı yanıklara neden olmaktadır. Elektrikli ısıtıcılara gerek kalmayacak şekilde binaların iklimlendirilmesi sağlanmalı, öğretim elemanları ek bir ısıtıcıya ihtiyaç duymamalıdır. Ayrıca sıcak içecek ihtiyacı için ortak alanlara sıcak soğuk su sebili bırakılmalı ve bu sebiller kontrol edilebilir yapıda olmalı ve sık sık kontrol ve bakımları yapılmalıdır. Öğretim elemanları odalarında ayrıca elektrikli su ısıtıcısı kullanılmamalıdır.

Bazı yönetici ve idareciler milli eğitimde çalışan öğretmenlere mobbing (yıldırma) uygulanmaktadır (Çelebi ve Taşçı, 2016: 59). Aynı durum öğretim elemanları için de geçerlidir (Softa vd., 2016: 44). Bu durum öğretmen ve öğretim elemanların ruhsal sağlığını bozmakta ve çeşitli ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu konuda yönetici ve idarecilere bilgilendirici eğitimler verilmeli, öğretmen ve öğretim elemanlarının bu konudaki sıkıntıları dikkate alınmalıdır.

Eğitmenlerin yüksek sesle dersi anlatmaları da akut veya kronik boğaz ve ses teli rahatsızlıklarına neden olmaktadır.

Milli eğitimde çalışan öğretmenlerin odalarının olmaması, ders dışı faaliyetleri ortak alanda, öğretmenler odasında yapmaları bir takım psikososyal riskler yaratmaktadır. Diğer yandan yükseköğretim kurumlarında yetersiz oda sayısı, havasız küçük odalarda birden çok personelin çalışması dikkat edilmesi gereken risklerin başında gelir. Milli Eğitime bağlı özel okullarda veya vakıf üniversitelerinde öğretmen, öğretim elemanlarından çok fazla ders yüklenmesi, bunun yanı sıra idari görevler verilmesi çalışanın yüksek stres altında psikososyal risklerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Milli eğitimde yeterli alan olmamasına rağmen kimi ders dışı

çalışmaları yapacağı ve öğretmenlere talepleri doğrultusunda kısa süreli (saatlik, günlük) tahsis edilecek odalar ayarlanmalıdır.

Bir önemli riskte özellikle okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde öğrencilerin yeterli muhakeme gücü olmadığından tehlikeli davranış gösterme olasılıkları çok yüksektir. Bu tehlikeli davranışlar kendilerine, diğer öğrencilere ve eğitimcilere zarar verebilir. Bu durumun ortadan kalkması için okullarda öğrencilere yönelik iş sağlığı ve güvenliği eğitimin okul öncesinden başlamak üzere düzenli şekilde verilmesi gerekmektedir. Yeni bir eğitim öğretim döneminin başlaması ile öncelikli olarak iş sağlığı ve güvenliği derslerinin verilmesi bu anlamda oldukça önemli olmaktadır. Bu eğitimler eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliği sağladığı gibi bu eğitimlerle yetişen öğrencilerin iş hayatlarında da bu davranışları sergilemelerinden dolayı çalışma hayatlarında da daha güvenli çalışabileceklerdir (Karadurmuş, 2006: 60). Böylece güvenlik kültürünün yaygınlaşması da sağlanmış olacaktır.

Öğretmen veya öğretim elemanlarının İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çalışan Temsilcisinin Nitelikleri ve Seçilme Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ’de zorunlu tutulan İş sağlığı ve güvenliği eğitimini yeteri kadar almadığı görülmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada eğitim almayan öğretim elemanlarının sayısının yaklaşık %16 olduğu tespit edilmiştir (Çabuk, 2020: 61).

3.2.4. Öğrencilere Yönelik Riskler

Öğrenciler eğitim kurumları içindeki zamanlarının büyük kısmını kapalı alanda yani eğitim kurumuna ait binaların içinde geçirse de meydana gelen kazaların %75 bina dışında gerçekleşmektedir (Posner, 1998: 7). Bu durum eğitim sektöründe bina içindeki risk analizi kadar bina dışında da risk analizinin önemli olduğunu ve kapsamlı bir risk analizi yapılarak gerekli önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir. Bina içinde veya dışında özellikle oyun alanlarının risk analizi yapılarak, zeminin düşmelere yuvarlamalara karşı olabildiğince güvenli yapılması ve gerekirse oyun alanına öğrencilerin dizlik, başlık takarak girmeleri ve oynamaları sağlanmalıdır.

Eğitim amaçlı yapılan geziler de öğrenciler bir takım kazalarla karşılaşmaktadır. Gerek yolculuk esnasında trafik kazaları gerekse gezi alanında düşme, kayma, zehirlenme ve elektrik kaynaklı kazalar geçirmektedir. Bu tür kazaların gerçekleşmemesi için öğretmen ve yöneticiler gezi öncesi keşif yapmalı, gezi aşamasındaki tehlikeleri tespit etmeli, riskleri belirlemeli ve gerekli önlemleri almalıdır.

Öğrencilerin öğretmen ya da öğretim elemanları, diğer arkadaşları tarafından dışlanmaları, yalnızlaştırılmaları da önemli bir psikososyal risk etmenidir. Öğretmen ve öğretim elemanlarının öğrenciler arasında ayırım gözetmemesi gerekir. Öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları ayrıştırmayı önlemek için de öğrencilerin birbiri ile kaynaşmaları sağlayacak faaliyetler düzenlenmelidir.

3.2.5. Eğitim Sektöründe İş Kazaları

Eğitim sektöründe öğrencilerin geçirdiği kazalar iş kazası olarak görülmemektedir. Bu nedenle Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yayınlanan istatistiksel raporlarda sadece çalışanlara ait iş kazası ve ölümlü vaka sayısı yer alır. İlgili istatistiksel veriler incelendiğinde öğrenciler eklenmediğinden iş kazası sayısının ve ölümlü vaka sayısının düşük olduğu görülecektir. Sosyal Güvenlik Kurumu 2019 yılı iş kazası ve meslek hastalıkları istatistiğine göre ülkemizdeki meydana gelen toplam iş kaza sayısı 422 bin 463 iken bu sayının sadece 7 bin 992’si eğitim sektöründe yer aldığı görülmektedir. Bu da oran olarak yaklaşık %1.9’dur. Yine aynı yılın istatistik verilerine göre iş kazasına bağlı ölümlü vaka sayısı 1147 iken eğitim sektöründe iş kazasına bağlı ölümlü vaka sayısının 6 olduğu görülmektedir. Yine oran olarak yaklaşık %0.5’dir. Diğer bir ifade ile 2019 yılında ülkemizde iş kazalarına bağlı bin adet ölümlü vaka sayısından beşi eğitim sektöründe gerçekleşmiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2010 - 2020 yılları arasında iş kazası ve meslek hastalıkları istatistikleri bir tablo haline dönüştürüp incelendiğinde, Tablo 1’de de görüleceği gibi 2017 yılı hariç ölümlü vaka sayısının 10’unun altında olduğu görülmektedir. Fakat iş kaza sayısının ölümlü vaka sayısına göre çok daha hızlı arttığı görülmektedir. Bunun temel nedeni iş kaza sayılarının gerçek anlamda artması değil, iş kazalarının kayıt altına alınmasının kanunen zorunlu tutulması, iş sağlığı ve güvenliği bilincinin yaygınlaşması ve sonuç olarak ciddi ya da hafif tüm kazaların artık kayıt

altına alınmasıdır. 2020 yılında hem iş kaza sayısında hem de ölümlü vaka sayısında ciddi bir düşüş görülmektedir. Bunun olası nedeni salgın sürecinde eğitimin uzaktan olması ve çalışmaların eğitim kurumlarında bulunmaması ve iş kazalarının gerçekleşmemesidir. Sosyal Güvenlik Kurumunun 2021 verileri yayınlamadığı için aynı durumun 2021 yılında da devam edip etmediği tespit edilememiştir.

Tablo 1. Eğitim Sektöründe İş Kazaları ve Ölüm Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	İş Kazası Sayısı	Ölümlü Vaka Sayısı
2010	52	5
2011	72	4
2012	122	1
2013	712	3
2014	924	3
2015	1773	5
2016	4744	9
2017	5552	11
2018	6541	9
2019	7992	6
2020	3703	1

Sonuç ve Değerlendirme

Eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği analizi yapıldığında kapsam olarak içinde en fazla risklerin bulunduğu sektördür denilebilir. Aynı zamanda risklerin etkileyeceği insan sayısı bakımından da eğitim sektörü açık ara birinci sıradadır. Son olarak bu listeye çalışma alanının fiziksel büyüklüğü de eklenebilir. Ülkemizdeki toplam eğitim kurumu bina sayısı 100 binden fazladır. Tarım hariç diğer bütün sektörler için en geniş çalışma alanına sahiptir. Buna rağmen iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri sadece vakıf üniversiteleri, meslek okulları ya da 50'den fazla çalışan bulduran milli eğitime bağlı özel okullarda istihdam edilmesi zorunludur. Bunların da oranı oldukça düşüktür. Eğitim sektörünün çok büyük oranını kapsayan devlet okullarında ve 50'den az çalışanı bulunan özel eğitim kurumlarında iş sağlığı ve güvenliği profesyonellerini istihdam etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durum eğitim sektöründe iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin eksik kalmasına, yasal zorunlulukların tam anlamıyla yerine getirilmemesine neden olmaktadır.

Öğrenciler eğitim sektöründeki çalışanlarla aynı çalışma ortamını paylaşmakta, aynı tehlike ve risklere maruz kalmaktadır. Fakat 6331 sayılı İş Sağlığı Ve Güvenliği Kanununun getirdiği birçok iş sağlığı ve güvenliği faaliyetine katılmamaktadır. Öğrencilerin de başta temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimi olmak üzere iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinde yer alması eğitim kurumlarının daha sağlıklı ve güvenli olmasını sağlayacaktır.

Özellikle uygulama laboratuvarlarında öğretim elemanlarının, öğretmenlerin, araştırmacıların, sorumluların ve öğrencilerin eğitim ve araştırma faaliyetlerine başlamadan önce ilgili laboratuvara özgü riskleri kapsayan iş sağlığı ve güvenliği ile güvenli laboratuvar kullanımı eğitimi almaları gerekmektedir. Laboratuvardaki risklerin farklı olmasından dolayı eğitim kurumu içindeki her bir laboratuvarın ve atölyenin riskleri uzmanlık alanlarına göre ayrı bir risk ekibi tarafından incelenmeli, laboratuvar veya atölye sorumlusuna çok tehlikeli sınıfta yer alan bir iş yerinde çalışıyormuş gibi eğitimler verilmelidir. Yine laboratuvarlarda eğitim ve araştırma faaliyetlerinden önce risk analizinin yapılması ve iki yılda bir yenilenmesi, önlemlerin alınması, laboratuvar kullanıcılarına zimmetlenmiş kişisel koruyucu donanımların yenilenmesi veya kontrol ve bakımlarının yapılması gerekmektedir. Lokal ve genel havalandırma ile zararlı kimyasallar, tozlar, gazlar, buharlar çalışma ortamından uzaklaştırılmalıdır. Laboratuvar giriş çıkışları kontrol altına alınmalı ve yetkisiz kişilerin girmesi engellenmelidir.

Eğitim sektöründe merdivenler, koridorlar, yemekhaneler ve tuvaletler ortak alanlardır ve çok sık kullanılır. Bu alanlardaki zeminler kaygan olmamalıdır. Merdivenlere kaymaz bant çekilmelidir. Zeminler temizlendikten sonra uyarı levhaları asılmalı ve zeminler olabildiğince kaymaz zemin olarak inşa edilmelidir. Ayrıca tuvalet ve lavabolar gün içinde sık sık temizlenmeli, güvenli kullanımı sağlanmalıdır.

Eğitim sektöründe iş kaza sayısı ve ölüm sayısının az olması sadece çalışanları kapsadığı için aslında gerçeği ifade etmemektedir. Öğrencilerin güvenliği ve sağlığı yansımadığı için iş kaza sayısı ve iş kazasına bağlı ölüm sayısı az çıkmaktadır. Sayıların az olması iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerin gerçekleşmesi için oluşacak kamuoyu baskısını azaltmaktadır. Öğrencilerin geçirdiği kazaların da bu sayıya eklenmesi ile iş kaza sayısı dikkati çeker şekilde artacağı için iş sağlığı ve güvenliği faaliyetleri daha da artacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği derslerinin okul öncesinden başlanıp doktora eğitimine kadar verilmesi ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği bilincinin artmasına ve güvenlik kültürünün gelişmesine neden olacaktır. Ayrıca bu durum eğitim sektöründeki çalışanların ve diğer öğrencilerin tehlikeli davranışlarının ve iş kazası geçirme olasılıklarının azalmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akaner, Ö. & Özdemir, V. (2022). Kamu Kurumlarına Yönelik İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Model Önerisi . *Çalışma İlişkileri Dergisi* , 13 (1) , 41-59
- Aktürk, S. (2019). Fiziksel risk etmenlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından değerlendirilmesi ve uygulamaya ilişkin bir örnek. *Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.*
- Bulut, B. (2016). Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Laboratuvarı'nın İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Risk Değerlendirmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Trabzon.*
- Cumhur, A. & Ahıskalı, H. (2018). İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları: Hitit Üniversitesi Örneği. *Mesleki Bilimler Dergisi (MBD)*, 7 (2), 310-319
- Çabuk, A. (2020). İstanbul Anadolu Yakasında Eğitim- Öğretim Faaliyetini Gerçekleştiren Vakıf Üniversitelerinde Görev Alan Öğretim Elemanlarının İş Sağlığı ve Güvenliği Algısının Anket Yöntemiyle Ölçülmesi. *Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli*
- Çalış, S. (2020). Üniversiteler İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi. İstanbul*
- Çay, E. & Eratay, E. (2019). Özel Eğitim Okulunda Çalışan Öğretmenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Seminerine ve Sonraki Uygulamalara Yönelik Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (38), 26-45. DOI: 10.33418/ataunikkefd.524611
- Çelebi, N. & Taşçı, G. (2016). Öğretmenlerin Maruz Kaldığı Mobbing (Yıldırma). *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama* , (9) , 43-65.
- Çiçek, Ö. & Oçal, M. (2016). Dünyada ve Türkiye'de İş Sağlığı Ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5 (11), 106-129.
- Erol, S. (2015). İş Sağlığı Ve Güvenliği Konusunda İşveren, Çalışan Ve Devletin Rolü. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 2 (4) , 115-138.
- Girice, G., (2018). Kamu binalarındaki laboratuvarlarda iş sağlığı ve güvenliğine genel bir bakış: bir devlet üniversitesi örneği. *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Gökkaya, D. (2017). Yükseköğretim Programları Genel Kimya Laboratuvarı Uygulamalarının İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İncelenmesi. *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara*
- Güler, M. (2015). Refah Devleti Modelleri Kapsamında İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Karşılaştırmalı Analizi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul*
- Karadurmuş, S. (2006). İş sağlığı ve güvenliğinin eğitime entegrasyonu iyi uygulama örnekleri. *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 30, 62-69.

- Karaoğlu, M. (2018). Eğitim Sektöründe Gençlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilgi Düzeyi Ve Bu Düzeyi Etkileyen Faktörler. Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Mersin
- Kayabaşı, R. , Özdemir, H. & Cündübeyoğlu, İ. (2021). Kamu üniversitelerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulama rehberi içerik analizi . *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 3 (2) , 29-45 . DOI: 10.51177/kayusosder.1007753
- Kilitci, Z. (2018). Mesleki Ve Teknik Eğitim Kurumlarında İş Sağlığı Ve Güvenliği Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Uşak.
- Posner, M. (1998). Schools Should Be Safe, But Are They?. *Harvard Education Letter*. 14 (1), 7-9
- Sıvacılar, S. (2021). Sürdürülebilirlik İlkesinde Dayalı Okul Öncesi Eğitim Yapısı Tasarlanması Ve Fiziksel Etkenlerin İş Sağlığı Güvenliği Açısından İncelenmesi. *Kırklareli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Kırklareli
- Softa, H. K. , Bukeçik, Ö. E. , Çolak, Ö. A. & Göçer, D. (2016). Akademisyenlerin Mobbing Durumlarının İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 34-47.
- Tekin, A. , Tekin, F. , Suvaydan, F. , Güler, G. & Hafızoğlu, E. (2021). İlkokul Öğrencilerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Eğitimi Algısının Değerlendirilmesi . *Soma Meslek Yüksekokulu Teknik Bilimler Dergisi* , II (32) , 9-18 . DOI: 10.47118/somatbd.1037990
- Uslu, A. , Ersoy Karaçuha, M. & Cabar, H. D. (2018). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Sağlığı Ve İş Güvenliği Konusuna Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi: Sinop Örneği . *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 2 (2) , 127-148 . DOI: 10.30561/sinopud.488882
- Ustaoglu, E. (2020). Eğitim Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği Üzerine Bir Çalışma. *Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Yılmaz, Ş. & Bilici, M. (2020). Üniversitelerin Mühendislik Fakülteleri Bünyesinde Bulunan Laboratuvarlarda İş Sağlığı ve Güvenliği. *Ohs Academy*, 3 (2) , 102-113. DOI: 10.38213/ohsacademy.745723

Extended Abstract

Aim and Scope

Education emerges as the sector with the highest population in terms of the number of people that can be affected, which is the largest area of use except for agricultural areas, where countries allocate the most budget throughout the world. The reason for this is that the development processes and welfare levels of the countries are directly related to education and the countries attach importance to the development of education and the establishment of a healthy education system. The aim of this study is to identify, prevent and/or eliminate the risks that employees and students in educational institutions may be exposed to, to identify the deficiencies and to make this process more effective by including the concept of occupational health and safety in education starting from preschool and spreading this awareness.

Findings and Conclusion

The education sector is the largest sector in terms of the risks it contains and the number of people it affects. However, it has been determined as a less dangerous class as a risk class in accordance with regulations and laws. In addition, although students are exposed to the same dangers and risks as employees, they are not included in the scope of occupational health and safety because they are not evaluated in the employee class. This prevents the education sector from achieving healthy results in the field of occupational health and safety. In addition, workplaces that are in a dangerous class in working life (such as laboratory environment, machinery and electrical electronics departments) are evaluated in the less dangerous class when they are in the educational institution.

The formation, dissemination and full implementation of occupational health and safety awareness is a long, laborious and costly process. In the education sector, including students in risk assessment, raising awareness of students by providing training on occupational health and safety from pre-school to doctoral education, and allocating sufficient budgets for occupational health and safety by administrations are of great importance for the prevention of occupational accidents.